

Az út bennünk van

Zarándokútjaink Jézus Krisztussal

Halld meg, hogy mit mond neked Isten Igéje.
Az igaz ember hitből él. De te még csak az úton
vagy, a hited kezd ingadozni és saját tetszésed
szerint választottál magadnak utat.

John Bunyan: *A zarándok útja.*

A mennytől a mennyig

A menny és a föld között nem mérhető a távolság, az örökkévalóság és az idő más létkategóriák, látóterünkéből kiesik valami, amit láthatatlannak nevezünk. Misztikus átéléssel próbáljuk magunkhoz kapcsolni a mennyeit, az örökkévalót, a láthatatlant, ez adhat boldogságot, de a megismerés bizonytalan, szubjektív marad.

Zarándokútjainkon Jézus Krisztus vállalt minket és mi vállaltuk őt, együtt vagyunk vele. De előtte? És utána? Ő egyedül tette meg az utat az Atya jobbjától Betlehemig, majd a Olajfák hegyétől az Atya jobbjáig. Mi csak a két út között lehetünk zarándoktársai.

Erről az útról tesz bizonyosságot Pál apostol: „Az az indulat legyen bennetek, ami Krisztus Jézusban is megvolt,

*mert ő Isten formájában lévén
nem tekintette zsákmánynak,
hogy egyenlő Istennel,
hanem megüresítette önmagát,
szolgai formát vett fel,
emberekhez hasonlóvá lett,
és magatartásában is embernek
bizonyult;
megaláozta magát, és engedelmeskedett
mindhalálig,
mégpedig a kereszthalálig.*

*Ezért fel is magasztalta őt Isten
mindenek fölé,
és azt a nevet adományozta neki,
amely minden névnél nagyobb,
hogy Jézus nevére minden térd
meghajoljon,
mennyieieké, földieké és földalattiaké,
és minden nyelv vallja,
hogy Jézus Krisztus Úr
az Atya Isten dicsőségére.”*

Bár kissé didaktikusnak tűnik, megkísérelhetjük a Fil 2,5–11 fennkölt himnuszát szakaszosítani: Jézus Krisztus földi zarándokútját megelőzi a testté létel, követi a megdicsőülés csodája. Az „engedelmes volt a kereszthalálíg” érthető és vállalható, az azt megelőző megüresítés (κένωσις) és az azt követő felmagasztalás (ὑπερύψωσις) mint mennyei út, érthetetlen, önerőnkből vállalhatatlan történet.

Mégis: mindez nincs rajtunk kívül, hanem kapott és kötelező földi lehetőségünk. Az apostol ráterel Isten Fiának útjára, lelkigondozói, intő szavaival hozza közel hozzánk a legnagyobb igényt: „ugyanazt az érzést ápoljátok magatokban”. A gyülekezet tagjainak a közösséget szétzüllesztetheti a versengés, a hiábavaló dicsőség, az önös haszon keresése (2,3–4), ha nem Krisztus alázatát, engedelmességét élik meg. A földön járt, majd a felmagasztalt Jézus Krisztussal való azonosulás után pedig, reménységben részük lesz az ő dicsőségében.

A Fiú az Atya útjain

A zarándok rendszerint nem magányos vándor, seregesen halad társaival, amíg eléri a célt, ahol velük együtt élheti meg a közösséget Istennel, legyen az az ószövetségi, vagy bármely keresztyén templom. Jézus Atyja akaratából vállalta ezt a közösségi utat, családjával zarándokolt fel Jeruzsálemben 12 éves korában, együtt volt tanítványaival a hosszabb galileai–júdeai, a rövidebb Cézárea Filippi útján és velük együtt ment szenvedni a Gecsemáné-kertbe. Amikor szükségét érezte a magánynak, elment egy elhagyott helyre (Mk 1,35), vagy a hegyre (Mt 14,23) imádkozni. A szenvedés útján pedig a tanítványok is elhagyták (Mt 26,56; Mk 14,50). Különösen a negyedik evangélista vall arról, hogy Jézus magányos volt az őt meg nem értő zsidók között. Egyedül maradt. Egyedül az Atyával. Az emberi közösségekből kitzasztott, a zarándoktársaktól lemaradt utas Vele együtt vallhatja: „nem egyedül vagyok, hanem én és az Atya, aki elküldött engem...velem van” (Jn 8,16.29; 16,32) – bár közössége az Atyával másmilyen, mint a miénk.

Ennek az együtt-egyedül megtett útnak egypár szakaszát idézzük fel.

A Kisgyermek első földi útját teszi meg szüleivel: Betlehemről Egyiptomig, és onnan Názáretig (Mt 2,13–23). A leírás egyik vezérszava *Egyiptom*, amely a mindenkori izráeli hagyományban a szolgaság, a vaskemence (5Móz 4,20) országa, s ezt a kora keresztyén hagyomány is követi.¹ Itt azonban Isten Fiának rejteke, illetve a megmaradás országa úgy, ahogyan Jákób fiai az éhség elől menekülve itt telepedtek le. Az egész leírást még inkább meghatározza, hogy Isten a Kisgyermeket *Fiának* nevezi. Máté szerkesztésében az istenfíúsról szóló teológiai üzenet egyfelől akkor nyer tartalmat, amikor a megkeresztelkedésénél Jézust Isten Fiának nyilvánítja (3,17), másfelől válaszként: Jézus mint Isten Fia utasítja vissza az ördögöt (4,1–11). Az istenfíútság egy ún. Izráel-típológiával nyer megerősítést. Isten Egyiptomból hívta ki fiát (Hós 11,1), s ez az *egész Izráelre* vonatkozó isteni tett most egy személyben teljesedik be.² Az „egyszemélyes

¹ Például Krüszosztomosznál Egyiptom, Babilonnal együtt, különösen istentelen hely (*Commentarius in Sanctum Matthaeum Evangelium*. Lásd U. Luz: *Das Evangelium nach Matthäus*. EKK I/1. 129²⁶).

² A πλήρωσ Máté gyakori szava, mintegy 13-szor fordul elő az ószövetségi ígéretek beteljesülésére.

Izráel” Egyiptomból való kihozatala most éppúgy az Atya üdvterve, mint egykor az ószövetségi választottak esetében is volt, s az akkori olvasók gondolkozásában bizonyára a 40 évi pusztai vándorlás és Jézus 40 napi megkísértése is összecsengett. Figyelemre méltó az idézett szövegrész összefüggése is: „Amikor még *gyermek* volt Izráel...” (Hós 11,1b), akkor történt a kihozatal, mint ahogyan itt is a gyermek-Jézust rendeli haza az Atya. Máté szerint itt nyer valódi értelmet az egyiptomi szabadulás, az isteni terv itt válik teljessé. A két történelmi helyzet párhuzamosságát aláhúzza az újbóli kijelentés. Isten megparancsolja Mózesnek, hogy térjen vissza Egyiptomba, mert meghaltak azok, akik halálra keresik, s Mózes, családjával együtt, számárháton megteszi ezt az utat (2Móz 4,19–20). Ugyanígy közli Isten Józseffel, hogy meghaltak azok, akik a Gyermek halálát tervezték, s ő engedelmeskedik (2,19–21). És bár ez nem kimondottnan zarándokút, a célhoz érés motívumát tekintve mégis az. Jézus hazaérkezik, és innen, Názáretből indul el prédikáló és megváltó útjára.

Az út elején, a megkeresztelkedéskor, az Atya Fiának nyilvánítja Jézust (Mt 3,17), a végén a szenvedő, halálra készülő Fiú szólítja meg Atyját és kéri, hogy ha lehetséges, múljék el tőle ez a kehely (Mt 26,39).

A Jordánnál, ahova sokan mentek ki Jeruzsálemből és az egész Júdeából, hogy bűneiket megvallva megkeresztelkedjenek, megjelenik Jézus is. Vállalja a közösséget a bűnösökkel. Az alázatos Jézus Krisztus zarándokútja kezdődik itt, a bűnösök „mélységében”. Megkeresztelkedése történetének (Mt 3,13–17; Mk 1,9–11; Lk 3,21–22) középpontjában nem csupán maga a cselekmény áll, hanem az Atya válasza: „Ez az én szeretett Fiam.” Mind az azonosítási („ez az én Fiam”, Máténál), mind a megerősítési („te vagy az én Fiam”, Márknál és Lukácsnál) formula nem annyira Jézus Fiú-tudatára néz, mint inkább küldetésének igazolása Keresztelő János és a sokaság előtt.³ Ez még világosabb Jézus megdicsőülésének hegyén, amikor az Atya a szöveget így folytatja: őt hallgassátok! (Mt 17,5; Mk 9,7; Lk 9,35) A deklaratív bemutatásnak a gyökere az ézsaiási hagyományban van: „Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben gyönyörködöm...” (Ézs 42,1a), bár csupán Mt 12,18 tekinthető közvetlen idézetnek.

A mennyei Atya és földi Fiának kapcsolata a Jordán mélységéből indul el, s ez nem tengerszintet jelent, hanem alázatosságot és engedelmességet, folytatódik a megdicsőülés hegyének⁴ magasságában, s majd élet-engedelmességének próbája a gyötrődő Fiú imádságában jut teljességre: „Atyám... ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem amint te” (Mt 26,39).

A Fiú azonosul Isten gyermekeinek szenvedésével (Zsolt 22,2), s ott, a Golgota „mélységéből”, az emberség mélységéből tör fel a kiáltás: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?” (Mt 27,46; Mk 15,34)

³ Természetesen a megkeresztelkedés nem a Fiúvá fogadás cselekménye, az Atya szava nem adaptációs formula.

⁴ A szinoptikusokon kívül erről a helyről, mint „szent hegyről” még csak a 2Pt 1,18-ban van szó. Valószínű, hogy ez nem a Tábor, inkább egy Cézarea Filippi és Kapernaum közötti galileai hegyre kell gondolnunk.

A zarándokok a fiúság lelkét kapták, s ezzel a lelki erővel és bizonyossággal teszik meg az utat addig, amíg eljutnak Isten fiai dicsőségének szabadságára (Róm 8,15 és 21). Akik az Ő zarándoktársai, azok elérik a célt.

Zarándokút a felismerésig

Isten Fia valóságos emberként tette meg az utat a Jordántól a Golgotáig, majd a nyitott sírtól az Olajfák hegyéig; a megkeresztelkedéstől a megfeszítésig, a feltámadástól a mennybemenetelig. Kövess engem a hajléktalanságba, hagyd ott családodat, a munkádat – szólt a hívás (Lk 9,57–62). A visszhangtalan szívűek ellenséggé váltak, el sem indultak nyomába, vagy hamar lemaradtak. Jó lenne magunkat azok között tudni, akik azonnal otthagyták halászhálójukat (Mt 4,22), vámszedő helyüket (Mt 9,9), akik gondolkodás nélkül vállalták vele az utat. Az ott, akkor megszólítottak nem csupán Galilea, Samária, Júdea útjain jártak, s nem csupán Jeruzsálem volt a céljuk, hanem egy hosszabb utat tettek meg: elindultak az ismeretlenségből, félreismerésből, kételkedésből és megérkeztek a felismerésig. Ha őszinték vagyunk, be kell ismernünk, hogy inkább ezekkel tudunk azonosulni, az ő zarándokseregükhöz tartozunk, velük próbálunk eljutni a felismerésig s az abból következő teljes keresztyén életig.

A kereszting, majd a mennybemenetelig vezető út két, egymástól jól megkülönböztethető szakasz. Nemcsak Jézus feltámadt teste más, mint a halála előtt, de másképp történik követése, más az emberi felismerés is.

Jézus az első zarándokutat 12 éves korában teszi meg: szüleivel együtt megy fel Jeruzsálembe a húsvét ünnepére (Lk 2,41–52). A történet róla szól, neki kell döntenie a mennyiek és a földiek, az Atya dolgai és a család, a fiúi és a gyermeki engedelmesség között. Egy hosszú út eleje ez, amelynek végén életének a feláldozásával engedelmeskedik (Lk 22,42). De a történet földi szüleiről is szól, főleg *Máriáról*: bánkódásáról elveszítettnek vélt gyermeke miatt, akinek szavait itt még csak „megőrizte szívében” (51. v.). Később, a kánai menyegzőn (Jn 2,1–12) gyermeke „vajon énram tartozik ez, vagy te-rád, asszony?”⁵ szavai után lehet tanúja a csodajelnek, s elindulhat a megértés, felismerés útján, hogy a kereszt alatt mindent tisztán lásson, s tagja lehessen a Szentlelket váró jeruzsálemi gyülekezetnek (ApCsel 1,14).

A kereszting tartó megváltói, igehirdetői úton olyanok is csatlakoztak Jézus seregéhez, akik nagy távolságból vagy mélységből jöttek, a szenvedés vagy bűn sodorta őket közelébe. Az evangélisták követéstörténetei főleg azokról szólnak, akik számára a megérkezés életváltozást jelentett, akik Jézustól lelki többletet nyertek.

Zákeus, a csaló vámos, vagyonát kiosztja a szegényeknek és a megkárosítottaknak (Lk 19,1–10). A *bűnös asszony* Jézus feloldó szeretetét a „szeretet kenetének” odaáldozásával nyeri meg (Lk 7,36–50). Az életet veszélyeztető, gyógyíthatatlan betegségen csak egy, a *pogány szárazados*énál nagyobb hatalom győzhet; ennek felismerését Jézus a

⁵ A sémi eredetű (Bír 11,12) görög kifejezést a fordítások különbözőképpen adják vissza. A Vulgata fordítása: „quid mihi et tibi est mulier”; a Vizsolyi Bibliában ez áll: Mitsoda dolgom vagyon nékem teveled...? Mindenesetre figyelembe veendő Mk 5,7: Mi közöm hozzád...?

zsidókénál is nagyobb hitnek nevezi (Mt 8,5–13; Lk 7,1–10). Szintén hitként értékeli, hogy a *vérfolyásos asszony* ruhájának érintésétől várja gyógyulását (Mt 9,22; Mk 5,34; Lk 8,48).

Az úton levők találkoznak, nem véletlenül, hanem Isten tervei szerint. János evangélista két hosszabb találkozás-történetben írja le, hogy egy főfarizeus és egy samariai asszony honnan indult el Jézus felé, és amikor megérkezett, hogyan vált felismerő bizonyágtevővé. Mindkettőnél közös motívum, hogy félreismerik és nem értik, hogy tulajdonképpen kivel beszélgetnek.

Nikodémust, a farizeusok főemberét nem annyira az elméleti kíváncsiság, nem a beszédek vezetik éjjel Jézushoz, hanem a jelek (Jn 3,1–21). Jánosnál sajátosan hangsúlyos, hogy Jézus csodái jelek, amelyeket tesz, mutat, s amelyeket a zsidók látnak. A keleti szemléletben a jelnek hangja van. Isten azt mondja Mózesnek, hogy „ha nem hisznek neked, és nem hallgatnak a *szóra* az első *jelnél*...” (2Móz 4,8), s ott, és az evangéliumokban is az „igehirdető jelről” van szó. A farizeusnak, Izráel tanítójának nemcsak a Mesterig kell megtennie az utat, Jézus további irányt mutat: Isten országába⁶ kell bemennie, s ennek feltétele az újjászületés. A kifejezésben szándékolt kettősség van: az ἄνωθεν helyhatározói alapjelentésű: felülről.⁷ A fordításokban az idői értelmezés olvasható: újra, újonnan.⁸ Egy farizeustól elvárható, hogy ezt a jelentést értse meg, de nem ez történik. Nikodémus a testi, másodszori (δεύτερον, semleges főnévként) születésre gondol, nem ismeri a Lélek láthatatlan, de eredményeiről felismerhető munkáját. Jézus mintegy szemrehányásként („Te Izráel tanítója vagy, és ezt nem tudod?”, 10. v.) Nikodémus gondolkozását kiigazítja: a vízből és Szentlélekből születettek mehetnek be Isten országába. A víz és Lélek együtt említése a keresztségre utal,⁹ bár erről nincs szó a szövegben. János vízzel keresztelt a bűnbánatra és megtérésre, tanúsága szerint Jézus Szentlélekkel fog majd keresztelni (Mk 1,8; Jn 1,33; ApCsel 1,5, Mt-nál tűzzel is, 3,11), s ez egész életváltozást jelent, „spirituális-egzisztenciális, sőt ontológiai megújulást”.¹⁰

János nem kíséri tovább Nikodémus útját (a szinoptikusoknál nem esik róla szó), később csupán két rövid megjegyzése olvasható. Kéri a Jézust vádoló főpapoktól és farizeusoktól, hogy mielőtt ítéletet mondanának, hallgassák meg őt (7,50), majd elmegy éjszaka (!) és értékes kenettel fejezi ki kegyeletét a meghalt Jézus iránt (19,39). Bár ez nem túl bátor szó, nem látványos tett, mégis az utókor úgy értékeli, hogy megváltozott életének jelei.

⁶ Különös, hogy a szinoptikusoknál oly gyakori mennyek/Isten országa a negyedik evangéliumban csak itt, a 3. és az 5. versben fordul elő, eltekintve a 18,36-ban olvasható „én országom”-tól.

⁷ A kifejezés jelentős, s mintegy ezt az értelmezést erősíti a következő perikopa (3,22–36), ahol a mennyből (13. és 27. v.), felülről (ἄνωθεν, 31. v.) jött Isten Fiáról van szó.

⁸ Szintén idői értelemben olvasható az Istenről (εκ, 1Jn 2,29; 3,9; 5,1.4.18), az *újból* (ἀναγεννάω, 1Pt 1,3.23) és az *ismét* (παλιγενεσία, Tit 3,5) születni, születés.

⁹ Talán ismét az említett, a keresztelezésről szóló következő igeszakasz két vezérszava, a víz és a Lélek hangzik át.

¹⁰ Bolyki János megfogalmazása. Lásd Bolyki 115.

Jézus találkozik egy *samáriai asszonnyal*, beszélgetnek, majd a leírás végén az asszony a felismert Jézusról és a saját magára is érvényes üdvösségről tesz bizonyosságot (Jn 4,1–42). Az ószövetségi hagyományban ennek három előtörténete van: Izsáknak és Rebekának, Jákóbnak és Ráhelnek, Mózesnek és Cippórának a találkozása a kútnál (1Móz 24,1–61; 29,1–30; 2Móz 2,15–22). A történet haladványa itt is ugyanaz, mint az Ószövetségben: a vándor idegen földre érkezik, találkozik valakivel, egyikük vizet mérít, az asszony (leány) hazamegy, elmeséli a történeteket, az így ismertté vált utast meghívják sátorukba, illetve földjükre.¹¹

Jézus Júdeából Galilea felé tart s Samárián kell átmennie. Elfáradva leül a Jákób kútjánál és beszélget egy szamaritánus asszonnyal. Elindítja őt egy olyan úton, amelynek végén beszélgetőtársának nem csupán a gondolkozása változik meg, hanem sok szamaritánusé is, akik Jézusban a világ Üdvözítőjét ismerik fel. Az asszony az idegenségből, az ismeretlenségből, a félreismerésből jut el a megbizonyosodásig és a bizonyosságtéveszig. Jézus pedagógusként¹² vezeti az asszonyt, s nem a *hol* kérdésre válaszol, hanem arra, *hogyan* kell Istent imádni. Ez az út a vallásosságtól a hitig tart.

Minden ókori vallásban az istentiszteleti helyek szentek voltak, mintha az istenség ott (és máshol nem) lakott volna. A zsidók és a szamaritánusok közötti vita egyik forró pontja éppen a hely kérdése volt, s egy rabbi megmutatta volna az utat a Garizimtól Jeruzsálemig – ha egyáltalán szóba állt volna egy samáriai asszonnyal (9. v.), aki vallásilag eretneknek, fajilag korcsnak számított. Jézus eloldja őt ettől a vallásos képzettől, s Isten imádását nem valamelyik szent helyhez köti. Istent lélekben és igazságban¹³ kell imádni, annak megfelelően, hogy Ő mindenütt jelenvaló Lélek. Most még a hely elválaszt, de eljön az idő (21. v.), amikor a Jézus-követők találkoznak Istennel és egymással a lelki és igazi istentiszteleten.

A mai zarándok feleletet kaphat a hol kérdésre is. Jézus saját testének templomáról beszél (2,21), s akik hozzá megérkeztek, nála, benne imádkozhatják az Atyát lélekben és igazságban. Jézus feltárja az asszony előéletét, s ez indítja őt, hogy megtegye a felé vezető úton az első lépést: felismeri, hogy prófétával beszélget, s Messiás-várása a teljesülés felé tart: vajon nem ő a Krisztus? (19. és 25. v.) Végül Jézusnak a szamaritánusok között elhangzó beszédére jön az egész közösség felismerő válasza: „hallottuk és tudjuk, hogy ő valóban (ἀληθῶς)” a világ Üdvözítője (42. v.).

A kétféle víz a testi és lelki gondolkozás metaforái. Jézus, Galilea felé vezető útján fáradt és szomjas, ivóvizet kér az asszonytól. De a beszélgetés rendjén nem ezen van a hangsúly, hanem azon, amit Jézus ad, ami az asszonyban örök életre szökellő vízforrássá válik (14. v.).¹⁴ Ez a megérkezettek, a hitre jutottak életében következik be, ahogyan egyik későbbi, jeruzsálemi beszédében mondja: „aki hisz bennem, amint az Írás mond-

¹¹ Lásd részletesen Bolyki 120.

¹² Παῖς = gyermek, ἄγω = vezetni.

¹³ Az ἀλήθεια két jelentése, az igazság és valóság, együtt mutatja meg, hogyan kell Istent helyesen imádni.

¹⁴ János különanyagában többször fordul elő a víz átvitt értelme: a bor vízzé változik (2,9), Nikodémusnak víztől és Lélektől kell újjászületnie (3,5), a hívőből élő víz folyamai jönnek ki (7,38), jelképes az is, hogy Jézus megmossa tanítványainak lábát (13,5) s majd halott testéből vér és víz jön ki (19,30).

ja: élővíz folyói fakadnak majd *belőle*’ (7,38). A szamaritánus asszonynak ezt a *belső* utat kell bejárnia, hogy lelke másokra is üdítő forrásvizet árásson.

A halál és feltámadás egy jól észrevehető cezúra volt: Jézus feltámadt teste ugyanaz, mint a szenvedő test, és mégis más. Addig *valabonnan* kiindult és megérkezett úti céljához, a feltámadás után nem így történik: „egyszer csak” jelen van, szembe jön a tanítványokkal (Mt 28,9), megjelenik Mária Magdolnának és a tizenegynek (Mk 16,9.14), a két emmausinak (Lk 24,13–35), váratlanul megáll a tanítványok között (Lk 24,36), a sírkertben észrevétlenül jelenik meg Máriának (Jn 20,14), a bezárt ajtók ellenére egyszer csak ott van és megáll a közepén (Jn 20,19–26), majd alig felismerhetően megjelenteti magát a Tibériás-tengernél (Jn 21,1.14). Ezt az észrevétlen megjelenést az evangélisták a φανερώ igével fejezik ki (Mk 16,12.14; Jn 21,1.14). A Márknál olvasható φαίνω (16,9) ige pedig a krisztofánia szakszavának tekinthető, mint az ószövetségi teofániákban, s mint a megdicsőülés történetében (Lk 9,8), ahol a visszavárt Illésre vonatkozik (Illés redidivus). Lukács még közelebb visz a csodás jelenséghez: Jézus 40 napon át megjelenik a tanítványoknak, s az Újszövetségben csupán egyszer előforduló ὀπτανομαι (ApCsel 1,3) azonos tövű az ὀπτασία-val, ami rendkívüli látást, látomást jelent. Majd Pál, a missziói utat bejáró zarándok azok utódjaként jelöli meg magát, akiknek megjelent (ὀράω passivum, 1Kor 15,5.6.7.8., lásd még ApCsel 26,16) a feltámadt Úr: Kéfsának, a tizenkettőnek, az ötszáznak, Jakabnak, noha magát csupán „torzszülöttnek” nevezi.¹⁵

A feltámadás utáni leírásokban nemcsak ez szokatlan, hanem az is, hogy eltűnnek az ellenfelek (kivételesen Mt 28,11–15), s csak a hozzá közel állókkal kerül kapcsolatba: a tizeneggyel, külön Péterrel, Tamással, Mária Magdolnával, Johannával, Máriával, Jakab anyjával, az emmausi tanítványokkal. Sajátos, ahonnan és ahogyan ezek eljutnak a felismerésig.

Péter zarándokútja a leghosszabb: hálóját a hajóban hagyja és úgy követi a Mestert (Mt 4,21). A közhiedelemmel (Keresztelő János, Illés, Jeremiás, egy a próféták közül) ellentétben, társai nevében bizonyosságot tesz a felismerésről: Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia (Mt 16,14–16; Mk 8,28–29; Lk 9,19–20). Tagadása az út mély szakadéka, ahonnan a bűnbánat könnyeivel a zarándok vezeklő útját járja, várva a megbocsátást (Mt 26,69–75; Mk 14,66–72; Lk 22,54–62; Jn 18,12–18.25–27), s a feltámadás után Jézus megszomorítja ugyan azzal, hogy erre emlékezteti, de azzal, hogy megbízást kap az „én juhaim” legeltetésére, bizonyára meggyőződhetett a megbocsátásról (Jn 21,15–17). Végül hallania kell a mártírhálál bejelentését (Jn 21,18–19), hogy majd eljut Rómába, a zarándokút végső céljához.

Tamás rövid-hosszú útja az „én nem hiszem”-tól a fel- és elismerésig tart: „Én Uram és én Istenem!” (Jn 20,26–29)

Kleofás és társa a Jeruzsálemről 60 stádiumra levő otthonuk felé, Emmausba igyekszik (Lk 24,13–35). Amiről egymással beszélgetnek és tanakodnak (14–15. v.), az csak a csa-

¹⁵ Az ἔκτρομα tulajdonképpen koraszülöttet (is) jelent. A Vulgata abortivus kifejezésébe nem szabad behallanunk a mai szó jelentésvonzatát.

lódásig vezet: pedig mi azt reméltük... (21. v.). Itt sem tudjuk, hogy Jézus hogyan, honnan kerül az útra, de ott van és az Írás magyarázatával, a kenyér megáldásával és megtörésével eljuttatja őket szemük „akadályoztatásától” a „megnyílásig” (16. és 31. v.).

Mária Magdolna a halott Jézust keresi, az üres sír láttán csak arra gondol, hogy elvitték az Urat, s akivel váratlanul szembekerül, az a kertész. Jézus nevéen szólítja őt, s ezzel eljuttatja a bizonytalanságtól a hitig (Jn 20,11–18).

Péter, a két emmausi tanítvány, Mária Magdolna nemcsak hogy elérkeznek a hit tisztánlátásáig, de utána közvetlenül s majd később is, a feltámadás evangéliumának hírnökei, továbbadói lesznek. Az út „vége” nem csupán egy belső megbizonyosodás, hanem a bizonyágtétel.

Az utak bennünk vannak

A Jeruzsálem, a templom, a Sion-hegy felé vonuló sereg zarándokénekeiben a zsolttáros a hosszú út belső átéléséről tesz bizonyágot. Nem csupán a zarándokénekeknek nevezett 15 zsolttárban (120–134) vall erről, de más, ún. templomzsolttárban is. A 84. zsolttár szerzője különösen szép képsorral érzékelteti a zarándok sóvárgását a szentély felé, boldogságát, hogy megjelenhet az Úr oltáránál. A 6b. v. értelmezései eltérnek egymástól, attól függően, hogy a fordítók a metaforát feloldják, vagy sem. Ezek a variánsok együtt adják azt a belső lelki töltetet, amellyel a zarándokok megteszik az utat. Az a boldog ember, „akinek szíve zarándokútra készül”, „aki szereti a zarándokutat”, „aki a te útjaidra gondol”.¹⁶ A héber szöveg szó szerinti fordítása: „Boldog ember az, akinek te vagy erőssége, zarándokútjaid szívében vannak.” A Septuaginta betűhűen fordít, s a görög szöveget a Vulgata is hasonlóan adja vissza: „Beatus homo cuius fortitudo est *in te*, semitae *in corde eius*.”

Az ószövetségi képes gondolkozás szerint az út, ösvény maga a Tóra, ezen járni, azaz azt betartani kell, s ez a rabbik tanításában még inkább kegyességi kötelesség. A rajtunk kívüli utakon járni gyakori szófordulat mind Mózes második könyvében, mind a költői iratokban, különösképpen a Zsoltárok és a Példabeszédek könyvében (Pl. „Boldogok, akiknek útja tökéletes, akik az Úr törvénye szerint élnek”, Zsolt 119,1; „...a bűnös ...elferdíti az igazság ösvényét”, Péld 17,23). A törvény, a parancsolat azonban nem csupán külső út, hanem szívbe írt kötelezés: ezek az igék a szívben vannak (5Móz 6,6; 30,14), az istenfélő szívébe zárja (Zsolt 119,11). A zarándok szívében Isten törvénye, útja van, Ő jár benne.

Az evangéliumok szerint Jézus állandóan úton van, s az őt követők vállalják ezt a zarándoklatot. De ő maga az Út, ő maga megy az Atyához és viszi magával-magában az övét (Jn 14,1–6). Az Út bennünk van, s krisztoforoszként visszük magunkban az Atya hajlékáig. A Pálnál gyakori év *Χριστῶ*-val párhuzamos és tartalmilag azonos jelentésű a *Krisztus bennünk* (bennem, bennetek, Jn 17,23.26; 2Kor 13,5; Gal 2,20; 4,19; 1Tim 1,16; 1Jn 4,4) kifejezés, ahogyan maga Jézus beszél erről: „... én az Atyámban vagyok, ti énbennem, én pedig tibennetek” (Jn 14,20b). Az itt és máshol olvasható

¹⁶ Sorrendben: Neovulgata, H. Gunkel (*Die Psalmen*. Göttingen, 1968⁵. 368.), 1991-es ökumenikus fordítás.

többes szám a tanítványok, az őt követők közösségét jelenti. A zarándokút egyik áldása és erőforrása, hogy nem egyedül tesszük meg, hanem a hívők közösségében, mint ahogyan az ószövetségi ünnepek útjain is a boldog örvendezők serege vonult a szentély felé.

A kiaszott völgyön, a siralom völgyén át vezető zarándokút akkor válik valóban forrássá (84,7), ha a cél felé tartó utas nemcsak a külső utakat járja, hanem engedi, hogy az Úr járja útját szívében, ekkor érzi, hogy a zsoltárossal együtt újult erővel halad, és megjelenik Istennél a Sionon (Zsolt 84,8). És ha az út mégis nehéz, az apostollal együtt vallja: „Mindenre van erőm Krisztusban, aki megerősít engem” (Fil 4,13).

Megjelent: Pannonbalmi Szemle 2008. 3. sz., 23–31.